

r.

II Klinika Kardiologii Świętokrzyskiego Centrum Kardiologii

Collegium Medicum

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Ocena osiągnięć naukowych dr n. med. Łukasza Kuźmy
w postępowaniu habilitacyjnym
w dziedzinie nauk medycznych i nauk zdrowiu w dyscyplinie nauki
medyczne

Recenzję wykonałam na podstawie powołania mnie przez Senat UM w Białymstoku na recenzenta do komisji habilitacyjnej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr n. med. Łukaszowi Kuźmie w dziedzinie nauki medyczne i nauki o zdrowiu w dyscyplinie nauki medyczne (Uchwała nr. 41/2022 Senatu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku z dn. 24.02.2022 r.)

1. Charakterystyka Habilitanta

Dr n. med. Łukasz Kuźma ur. 23 września 1981 r. w Białymstoku ukończył studia medyczne na Wydziale Lekarskim z Oddziałem Stomatologii Akademii Medycznej w Białymstoku w roku 2006. Po odbyciu stażu podyplomowego podjął zatrudnienie w Uniwersyteckim Szpitalu Klinicznym w Białymstoku, w tym od roku 2010 w Klinice Kardiologii Inwazyjnej z Oddziałem Intensywnej Opieki Kardiologicznej i Pracownią Hemodynamiki. Równoległe z pracą w Klinice Kardiologii studiował na kierunku Zdrowie Publiczne i w roku 2012 uzyskał tytuł zawodowy magistra zdrowia publicznego.

Dr n. med. Paweł Łukasz Kuźma jest specjalistą chorób wewnętrznych od roku 2014 i specjalistą kardiologii od roku 2021.

Stopień naukowy doktora nauk medycznych uzyskał w roku 2017 na Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku na podstawie rozprawy doktorskiej: „*Wady zastawkowe serca u pacjentów hospitalizowanych w Klinice Kardiologii Inwazyjnej Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego w Białymstoku w latach 2006 - 2010*” (Promotor: prof. dr hab. n. med. Hanna Bachórzewska-Gajewska).

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Według koncepcji przedstawionej w 1974 r. przez Marca Lalonde'a jednym z istotnych czynników warunkujących stan zdrowia człowieka w około 21% jest środowisko fizyczne. Korzystny wpływ na zdrowie mają czyste powietrze, woda i gleba, dobre warunki mieszkaniowe, zdrowa i bezpieczna praca. Negatywne oddziaływanie środowiska na zdrowie wynika w znacznym stopniu z degradacji środowiska naturalnego i natężenia negatywnych czynników zanieczyszczających to środowisko. W dniu 23 03. 2022 r. kiedy zaczęłam pisać tę recenzję, współczynnik zanieczyszczenia powietrza AQI (ang. *Air Quality Index*) w Warszawie osiągnął rekordowe poziomy. Polska stolica była w tym dniu najbardziej zanieczyszczonym smogiem miastem świata. Niestety to nie koniec nieprzyjemnych informacji - w pierwszej piątce znalazły się również Kraków, Wrocław i Poznań.

W Polsce nie mamy własnego indeksu jakości powietrza, a do szybkiej oceny jakości powietrza wykorzystujemy poziom pyłów zawieszonych PM_{2,5} i PM₁₀ oraz stężenie NO₂, SO₂. Punktem odniesienia są natomiast normy UE lub normy chińskie. Szacuje się, że w Polsce około 50 tysięcy osób umiera co roku z powodu zanieczyszczonego powietrza. Najczęstszym powodem skażenia jest spalanie paliw - przemysłowe, domowe czy w transporcie.

Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), 24% wszystkich zgonów rocznie związane jest z zagrożeniami wywołanymi przez zanieczyszczenie środowiska. Dlatego w roku 2021 Rada Praw Człowieka ONZ przyjęła rezolucję 48/13 stanowiącą, że "czyste, zdrowe środowisko we właściwym stanie równowagi jest prawem człowieka".

Zmiany klimatu i degradacja środowiska dzieją się na naszych oczach, a ich gwałtowne przyspieszenie nastąpiło w ostatnich dziesięcioleciach. Dlatego tematyka głównych badań prowadzonych przez dr. med. Łukasza Kuźmę jest bardzo aktualna i wpisuje się w nurt najważniejszych problemów naszego globu.

Szczególnym osiągnięciem naukowym dr n. med. Łuksza Kuźmy są badania zawarte w monotematycznym cyklu publikacji pod tytułem: „**Ocena zdrowotnych skutków ekspozycji na gazowe zanieczyszczenia powietrza oraz pyły zawieszzone**”

W skład cyklu wchodzi 6 publikacji o łącznej punktacji **IF = 28,476; MEiN = 760**, których Łukasz Kuźma jest pierwszym Autorem:

1. Kuźma Ł, Pogorzelski S, Struniawski K, Bachórzewska-Gajewska H, Dobrzycki S. Exposure to air pollution - a trigger for myocardial infarction? A nine-year study in Białystok - the capital of the Green Lungs of Poland (BIA-ACS registry). *Int J Hyg Environ Health*. 2020; 229: 113578. IF: **5,840**; MEiN: **140**.

2. **Kuźma Ł**, Pogorzelski S, Struniawski K, Bachórzewska-Gajewska H, Dobrzycki S. Effect of the influence of air pollution on the number of hospital admissions for acute coronary syndrome in elderly patients. *Pol Arch Intern Med.* 2020;130(1): 38–46. IF: **3,277**; MEiN: **100**.
3. **Kuźma Ł**, Wańha W, Kralisz P, Kaźmierski M, Bachórzewska-Gajewska H, Wojakowski W, Dobrzycki S. Impact of short-term air pollution exposure on acute coronary syndrome in two cohorts of industrial and non-industrial areas: A time series regression with 6,000,000 person-years of follow-up (ACS - Air Pollution Study). *Environ Res.* 2021; 197: 111154. IF: **6,498**; MEiN: **100**.
4. **Kuźma Ł**, Małyszko J, Kralisz P, Bachórzewska-Gajewska H, Dobrzycki S. Exposure to air pollution and renal function. *Sci Rep.* 2021; 11(1): 11419. IF: **4,379**; MEiN: **140**
5. **Kuźma Ł**, Pogorzelski S, Struniawski K, Bachórzewska-Gajewska H, Dobrzycki S. Gender differences in association between air pollution and daily mortality in the capital of the Green Lungs of Poland - population-based study with 2,953,000 person-years of follow-up. *J Clin Med.* 2020; 9(8) 2351. IF: **4,241**; MEiN: **140**.
6. **Kuźma Ł**, Dąbrowski E, Kurasz A, Bachórzewska-Gajewska H, Dobrzycki S. The 10-year study of the impact of particulate matters on mortality in two transit cities in north-eastern Poland (PL-PARTICLES). *J Clin Med.* 2020; 9(11):3345. IF: **4,241**; MEiN: **140**.

Główną ideą badań Habilitanta i jego zespołu było określenie głównych mechanizmów łączących zanieczyszczenie powietrza z chorobami układu krążenia. W badaniach skupiono się na znalezieniu i wykazaniu związku między zanieczyszczeniami powietrza a zachorowalnością i śmiertelnością z przyczyn sercowo-naczyniowych w województwie podlaskim.

W pierwszej pracy: *Exposure to air pollution - a trigger for myocardial infarction? A nine-year study in Białystok - the capital of the Green Lungs of Poland (BIA-ACS registry)* Autor i wsp oceniali wpływ krótkoterminowych wzrostów stężenia zanieczyszczeń powietrza na częstość występowania ostrych zespołów wieńcowych – OZW (*STEMI, NSTEMI, UA*). W analizie wykorzystano dane kliniczne 2645 hospitalizowanych chorych z rozpoznaniem OZW zamieszkujących obręb miasta Białystok oraz informacje dotyczące zanieczyszczeń powietrza takie jak: – stężenia NO₂, SO₂, PM_{2,5}, PM₁₀ i wskaźniki meteorologiczne (temperatura, wilgotność względna i ciśnienia atmosferyczne). Dane pochodziły ze wszystkich czynnych stacji pomiarowych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Białymstoku oraz stacji meteorologicznych Wojewódzkiego Inspektoratu Meteorologii i Gospodarki Wodnej. Dla

każdego chorego definiowano bezpośrednie narażenie na zanieczyszczenie powietrza poprzez uwzględnienie miejsca zamieszkania - wiążąc je z danymi z najbliższej stacji pomiarowej. Badania wykazały istotny wzrost liczby hospitalizacji z powodu OZW związany ze wzrostem stężenia NO₂ przekraczającym dopuszczalne normy określone przez WHO.

W pracy „*Effect of the influence of air pollution on the number of hospital admissions for acute coronary syndrome in elderly patients*” oceniano wpływ gazowych zanieczyszczeń powietrza oraz pyłów zawieszonych na populację osób starszych powyżej 65 r.ż. W wyniku badań stwierdzono słabą dodatnią korelację między stężeniem NO₂ a liczbą hospitalizacji z powodu niestabilnego przebiegu choroby wieńcowej (UA) oraz pomiędzy PM₁₀ a liczbą hospitalizacji z powodu UA i STEMI. Wykazano jednocześnie, że podwyższony poziom PM₁₀ wiązał się istotnie z większą liczbą hospitalizacji z powodu wszystkich postaci OZW. „Badanie potwierdziło, że zwiększona ekspozycja na zanieczyszczenia powietrza wiąże się z większą liczbą incydentów OZW również na terenach o umiarkowanym skażeniu powietrza, a efekty podwyższonych stężeń pyłów zawieszonych obserwowane były w dniu ekspozycji jak i w kolejnych dniach”.

W kolejnej publikacji „*Impact of short-term air pollution exposure on acute coronary syndrome in two cohorts of industrial and non-industrial areas: A time series regression with 6,000,000 person-years of follow-up (ACS - Air Pollution Study)*” Autorzy porównują wielkość wpływu zanieczyszczeń powietrza w dwóch regionach: na terenach uprzemysłowionych – aglomeracja Górnośląska - Katowice oraz nieuprzemysłowionych – Podlasie - Białystok. Badanie objęło 6 000 000 osobolat obserwacji 9046 przypadków pacjentów z OZW w latach 2008-2017.

Jak podkreśla Habilitant: „Podlasie, z czterema parkami narodowymi, dużymi obszarami pokrytymi lasami, niskim uprzemysłowieniem, powszechnie określane jest jako „Zielone Płuca Polski”. Unikatowe położenie, warunki środowiskowe i gospodarcze sprawiają, że teren charakteryzuje się dobrą jakością powietrza z umiarkowanie podwyższonym poziomem zanieczyszczenia powietrza”. Natomiast w aglomeracji Górnośląskiej występują liczne, wielokrotne przekroczenia stężenia NO₂, SO₂, PM_{2,5}, PM₁₀. Dodatkowym niekorzystnym czynnikiem jest duże stężenie benzoalofirenu w powietrzu od kilku do kilkunastu razy wyższe od wartości dopuszczalnych. W wyniku tego porównania w obu regionach zaobserwowano istotny wpływ NO₂ na zapadalność na

NSTEMI. W obszarze przemysłowym dodatkowo zaobserwowano również wpływ pyłów zawieszonych (PM) i SO₂ na występowanie zarówno NSTEMI jak i STEMI.

Dwie z ocenianych publikacji Habilitanta dotyczyły krótkookresowego wpływu zanieczyszczenia powietrza na śmiertelność mieszkańców „Zielonych Płuc Polski”: „*Gender Differences in Association between Air Pollution and Daily Mortality in the Capital of the Green Lungs of Poland—Population-Based Study with 2,953,000 Person-Years of Follow-Up*” oraz “*The 10-Year Study of the Impact of Particulate Matters on Mortality in Two Transit Cities in North-Eastern Poland (PL-PARTICLES)*”. Głównym wnioskiem płynącym z badania jest istotna zależność pomiędzy jakością powietrza i śmiertelnością również w rejonach o niskim poziomie zanieczyszczenia. Głównym zanieczyszczeniem powietrza, który wpływał na śmiertelność, był SO₂. Nie stwierdzono różnic w oddziaływaniu tego zanieczyszczenia ze względu na płeć. W populacji mężczyzn zaobserwowano ponadto zwiększone narażenie na stężenie PM_{2,5} które wiązało się ze znacznie wyższą śmiertelnością z przyczyn sercowo-naczyniowych. W całym badanym regionie pomimo różnic w jakości powietrza zaobserwowano wpływ stężenia pyłów zawieszonych PM na śmiertelność niezależnie od przyczyny. Efekt ten utrzymywał się do jednego i dwóch dni po ekspozycji.

Jednym z istotnych czynników niekorzystnie wpływających na zdrowie i życie, w szczególności na rozwój chorób sercowo-naczyniowych, jest przewlekła choroba nerek (PChN). W ramach współpracy z Kliniką Nefrologii, Dializoterapii i Chorób Wewnętrznych Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego kierowaną przez prof. dr hab. n. med. Jolantę Małyшко przeprowadzono pierwsze w Europie badanie oceniające wpływ zanieczyszczenia powietrza na czynność nerek. Wyniki tego badania Habilitant przedstawił w publikacji „*Exposure to air pollution and renal function*” w której uwzględniono wpływ stężenia PM_{2,5}, PM₁₀, NO₂ i SO₂ w latach 2007-2016 na funkcję nerek w kohorcie mieszkańców Białegostoku. Stwierdzono, że zanieczyszczeniami mogącymi wpływać na pogorszenie funkcji nerek były pyły zawieszane PM oraz SO₂. W średnim okresie wzrost rocznego stężenia PM_{2,5} i NO₂ skutkował wzrostem liczby pacjentów z przewlekłą chorobą nerek, a krótkotrwałe narażenie na podwyższone poziomy zanieczyszczenia powietrza wiązały się ze spadkiem eGFR.

Uważam, że zarówno sam temat jak i osiągnięte rezultaty są oryginalne i wnoszą ważny wkład w rozwój wiedzy o negatywnym wpływie zanieczyszczeń powietrza na zdrowie populacji. Wszystkie badania przeprowadzone były na stosunkowo licznych grupach chorych, leczonych i obserwowanych w określonych warunkach i czasie. Uzyskane wyniki są przekonujące, bardzo dobrze udokumentowane oraz profesjonalnie i starannie opracowane statystycznie, co istotnie wpływa na ich wiarygodność. Należy też podkreślić, że wszystkie prace wchodzące w skład „Osiągnięcia naukowego” dr n. med. Łukasza Kuźmy opublikowane zostały w renomowanych czasopismach medycznych i w trakcie dopuszczenia ich do druku poddane były indywidualnej szczegółowej recenzji,

Na moją szczególną uwagę ocenianego „Osiągnięcia naukowego” zasługują badania potwierdzające, że zwiększona ekspozycja na zanieczyszczenia powietrza wiąże się z większą liczbą incydentów OZW również na terenach o umiarkowanym skażeniu powietrza a negatywne efekty podwyższonych stężeń pyłów zawieszonych oraz NO₂ i SO₂ obserwowane były zarówno w dniu ekspozycji jak i w kolejnych dniach”. Odkrycie to może stanowić istotną przesłankę do uwzględnienia tego faktu w epidemiologii i diagnostyce, a w okresach znacznych przekroczeń dopuszczalnych norm skażenia powietrza również w rokowaniu chorych.

Najważniejszym aspektem „osiągnięcia” jest aktualność, oryginalność i innowacyjność prezentowanej tematyki oraz publikacja wyników badań w uznanych naukowych czasopismach medycznych. Coraz więcej dowodów wskazuje, że wysoki poziom zanieczyszczenia powietrza jest istotnym czynnikiem ryzyka chorób sercowo-naczyniowych i chorób nerek. Jak podsumowuje Habilitant w swoim autoreferacie: „Ryzyko wystąpienia ostrych zespołów wieńcowych było blisko 3 razy większe na terenach przemysłowych niż nieprzemysłowych. Przewlekła ekspozycja na podwyższone stężenia zanieczyszczeń powietrza może przyczyniać się do nasilenia progresji blaszki miażdżycowej czym można tłumaczyć różnice związane z wpływem krótkoterminowego wzrostu zanieczyszczenia na występowanie ostrych zespołów wieńcowych”

Pozytywnie oceniam prezentowane „Osiągnięcie naukowe” dr n. med. Łukasza Kuźmy. W mojej opinii stanowi ono znaczący wkład w rozwój medycyny, a w szczególności kardiologii i zgodnie z art. 219 ust 1 pkt 2 i 3 ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 ze zm.) spełnia kryteria do uznania go jako podstawy postępowania habilitacyjnego.

3. Ocena aktywności naukowej dr n. med. Łukusza Kuźmy

Dr n. med. Łukasz Kuźma posiada znaczący dorobek naukowy. Jest autorem lub współautorem 40, blisko związanych i rozszerzających tematykę jego głównych zainteresowań, oryginalnych, kazuistycznych i poglądowych publikacji naukowych, a także rozdziałów w monografiach. Jego dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora nauk medycznych, poza opracowaniami wchodzącymi w skład „osiągnięcia naukowego”, obejmuje 16 publikacji oryginalnych, 5 opisów przypadków (cases), 1 pracy poglądowej oraz 5 rozdziałów w monografiach.

Suma punktów MEiN: **2160** (jako pierwszy autor: **1310**) w tym **2120** po uzyskaniu stopnia doktora nauk medycznych (jako pierwszy autor: **1270**). Sumaryczny wskaźnik Impact Factor: **72,992** (jako pierwszy autor **47,403**), w tym **71,645** w okresie po uzyskaniu stopnia doktora nauk medycznych (jako pierwszy autor **46,056**). Liczba cytowań **23**, indeks Hirscha **3** wg bazy Web of Science.

Obok ocenianego cyklu publikacji stanowiących „Osiągnięcie naukowe” w dorobku doktora dr n. med. Łukasza Kuźmy znajdują się inne ciekawe i inspirujące badania związane ze współczesną kardiologią. Uwagę zwracają jego publikacje związane z badaniami dotyczącymi:

- Migotania przedsionków

Sumaryczny Impact Factor prac dotyczących tematyki migotania przedsionków zdobyty po uzyskaniu stopnia doktora nauk medycznych wynosi: **10,19** (**270** punktów MEiN).

- Przewlekłych oraz ostrych zespołów wieńcowych

Sumaryczny Impact Factor prac dotyczących przewlekłych i ostrych zespołów wieńcowych zdobyty po uzyskaniu stopnia doktora nauk medycznych wynosi: **21,071** (**590** punktów MEiN).

- Przewlekłej oraz ostrej chorobie nerek

Sumaryczny Impact Factor prac dotyczących przewlekłych i ostrych zespołów wieńcowych zdobyty po uzyskaniu stopnia doktora nauk medycznych wynosi: **13,458** (**390** punktów MEiN).

Dlatego pozytywnie oceniam cały dorobek naukowy dr n. med. Łukasza Kuźmy. W mojej opinii dotyczy on szerokiego zakresu kardiologii i zagadnień leżących na styku z nefrologią, jest oryginalny i wnosi znaczny wkład w ich rozwój.

4. Aktywność naukowa realizowana w więcej niż jedna uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej

Dr n. med. Łukasz Kuźma odbył 2 staże naukowe: 1 w Austrii (The ACS Master Class – Wiedeń 2011 r.), oraz 1 staż krajowy z zakresu kardiologii dziecięcej w Gdańskim Uniwersytecie Medycznym a także 3 kursy szkoleniowe w Polsce.

Jest kierownikiem międzynarodowego, wieloośrodkowego projektu badawczego *Atrial Fibrillation and Non-obstructive Coronary Lesions (AF-CAD Białystok Coronary Project)* ClinicalTrials.gov identyfikator: **NCT04537507** oraz był współwykonawcą w 7 międzynarodowych i krajowych projektach badawczych.

Otrzymał 2 nagrody za najlepsze publikacje naukowe: *Atherosclerotic plaque burden distribution in coronary arteries among patient with valvular heart disease*. 19th Interventional Cardiology Workshop NFIC. Kraków, 2018, oraz *Effect of air pollution on the number of hospital admissions for acute coronary syndrome in elderly patients* Kongres Polish Society of Internal Medicine, Kraków, 2021.

Należy podkreślić, że dorobek naukowy i aktywność, szczególnie widoczna na międzynarodowym forum uznanych czasopism medycznych młodego jeszcze lekarza jakim jest dr n. med. Łukasz Kuźma, związany jest ściśle z podstawami współczesnej kardiologii oraz stanowi istotny wkład w lepsze rozumienie wpływu nowych czynników ryzyka jakim są zanieczyszczenia środowiska naturalnego na choroby układu krążenia.

Podsumowując cały oryginalny dorobek naukowy, znaczącą aktywność naukową oraz doświadczenie związane ze współpracą z ośrodkami naukowymi w Polsce, uważam, że dr n. med. Łukasz Kuźma spełnia warunki do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego nauk medycznych.

4. Działalność dydaktyczna:

Dr n. med. Łukasz Kuźma jest opiekunem prężnie działającego Studenckiego Koła Naukowego przy Klinice Kardiologii Inwazyjnej Uniwersyteckiego Szpitala Klinicznego w Białymstoku i przekazuje dla studentów swoją wiedzę z podstaw kardiologii, epidemiologii oraz statystyki medycznej jak również koordynuje ich działalność naukową. Sprawuje opiekę nad dwoma przewodami doktorskimi w charakterze promotora pomocniczego.

Był recenzentem pięciu prac magisterskich oraz piętnastu prac licencjackich z zakresu nauk o zdrowiu.

5. Wnioski końcowe

Pozytywnie oceniam całokształt dorobku naukowego oraz szeroko rozumianej aktywności naukowej dr n. med. Łukasza Kuźmy, a szczególnie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, jego zaangażowanie w rozwój współczesnej kardiologii, a przede wszystkim w badania nad negatywnym wpływem zanieczyszczeń powietrza na pacjentów z chorobami układu krążenia. Stwierdzam, że **dr n. med. Łukasz Kuźma spełnia kryteria określone w art. 219 ust 1 pkt 2 i 3 ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 ze zm.)** w prowadzonym w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie nauki medycze i nauki o zdrowiu w dyscyplinie nauki medyczne.

W związku z pozytywną opinią - przedstawiam Wysokiemu Senatowi Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku wniosek o dopuszczenie dr n. med. Łukasza Kuźmy do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Prof. dr hab. n. med. Marianna Janion